

Úvodní poznámka

Název této knihy se nezdá být na první pohled k potenciálnímu čtenáři příliš laskavý. Gottlob Frege logiku jako takovou sice nezaložil, to je jak známo zásluha Aristotela, byl to však Fregeův génius, pod jehož rukama zaznamenal význam slov jako “logika” či “logická zkoumání” tak významný posun, že mu titul druhého Aristotela náleží nejen jakožto tvůrci nového, neskonale flexibilnějšího logického systému, ale především jakožto původci a zakladateli nové metody tázání, která v prostoru problémů daných tradicí západní filosofie a vědy začíná tím, co každému vlastnímu tázání s železnou nutností předchází, totiž jazykem. Název ›Logika Gottloba Frege‹ může proto svým obsahem připomínat cosi na způsob ›Psychoanalýzy Sigmunda Freuda‹, tedy jistý druh pleonazmu, který ve svém důsledku ústí v nespécifickém ›Logika‹. Praxe běžného porozumění však není tak krutá a zvolený název záměrům, s nimiž byla kniha psána, slouží rozumnou měrou, neboť to nebyl jen jeden záměr, jemuž se její autor snažil dostat.

V první řadě je třeba jmenovat vlastní, *epistemologické* téma *konstituce* – či obecně – *povahy abstraktních předmětů*. Matematictí logikové často zapomínají, že jejich disciplína a sama obligátní teorie množin vznikla a byla formována právě jakožto pokus o odpověď na filosofickou otázku: ›co je číslo?‹. Následkem této ignorance je Frege považován pouze za jednoho z dělníků vědy, jehož dílo již bylo překonáno dalším vývojem, a je tedy zajímavé nanejvýš z hlediska historického. Přitom se jedná o stále živý a Fregem bezprecedentně rozpracovaný problém, jenž hrál a hraje v oblasti základů matematiky stále a přirozeně prim.

S otázkou abstraktních předmětů souvisí také téma *logické*, konkrétně zahrnující přesné *vymezení pojmu logické interpretace* a vůbec toho, co je logika zač. Praktikování logické sémantiky na půdě teorie množin je pouze projevem drastické nivelizace mnoha důležitých pojmových rozdílů, jak o nich bude ještě v knize řeč. Právě Fregeovi je ovšem nutné připsat hlavní zásluhu o to, že jsou zkoumání logická, začínající jazykem a jeho užitým významem, ostře odlišena od ›samozřejmých‹ ontologických úvah o předmětech a jejich množinách. Těm bohužel propadají i mnozí filosofové, kteří se hlásí k Fregem iniciované analytické tradici, v níž jsme proto nuceni konvenčně rozlišovat křídlo metafyzické a transcendentální. Pokouším se ukázat, že Frege nenáleží – jak se typicky předpokládá – k prvnímu, ale k druhému z nich, jež chápu jako přirozený výraz myšlenky logické analýzy jazyka coby odpovědi na tradiční filosofické problémy. Filosofii zde přirozeně myslím filosofii teoretickou, tedy klasickou epistemologii, nikoli cosi na způsob praktické ›*Lebensweisheit*‹.

Třetím a posledním tématem je *sám Frege a jeho dílo jako celek*. Již samostatný výklad významných fregovských témat nese s sebou s ohledem na myšlenkově kompaktní koncepci Fregovy logiky potřebu jistého širšího záběru. Neexistence české, ba ani do češtiny přeložené fregovské monografie se však ukázala být jako zvláště rozhodující, a výsledná podoba knihy je tak určena výkladovou linií spojitě postupující od *Begriffsschrift* přes *Grundlagen* až po *Grundgesetze*. Hlavně z tohoto důvodu byl také rozšířen historicko-kritický úvod a zcela přidána kapitola s životopisnými a faktografickými údaji, jimž se lze ovšem v jakékoli obširnější knize věnované interpretaci cizího díla sotva vyhnout. Tak jako tak se domnívám, že stejně jako autor k dílu patří i biografie k jeho výkladu.

Co se týče stylu a míry náročnosti předkládané knihy, je nutno říci, že se v žádném případě nejedná o elementární či vyčerpávající úvod do problematiky Freгова díla. Čtenáři, jenž po takové knize touží, je k dispozici anglická monografie Kennyho a německá von Kutscherova, avšak – aniž bych chtěl podceňovat význam jednoduchého či přehledného a úplného zachycení toho, co Frege kdy napsal a dokázal – nezdá se mi, že by témuž účelu, ať již je jakýkoli, nemohla sloužit vlastní četba těch nemnoha spisů, jichž je Frege autorem, spisů příkladně srozumitelných a jasných, tedy nesporně v míře, kterou jakýkoli zjednodušující výklad jen stěží překoná.

Já sám jsem neusiloval ani o jednoduchost, ani o úplnost. Užívám-li často plných citací, má tím být v první řadě demonstrována interpretační věrnost. Ta však nesmí být zaměňována s otrockou interpretací textu, uspokojující se vršením úryvků z Fregových otištěných i neotištěných spisů, bez sebemenšího odstupu, který by dovolil tažení jasné výkladové linie Fregových názorů, přirozeně s vědomím toho, že to může jít proti ›znění‹ mnoha citovatelných míst. Tomu se lze ostatně jen stěží vyhnout, tedy alespoň v případě, zajímá-li nás samo sdělené, nesporně preformované našimi specifickými stanovisky a zájmy, nikoli vyčerpávající historicko-filologický rozbor toho, co autor tam či onde doslova řekl, či co říci zapomněl. Hlavní motivy, jimiž je náš výklad určen, byly již zmíněny výše.

Potenciální čtenář by se však neměl nechat odradit. Právě jistá komplikovanost knihy a perspektivní potřeba – nikoli však okamžitá nutnost – doplňující četby z ní totiž činí – přiznáme-li jí alespoň nějakou interpretační hodnotu – určitou intelektuální výzvu.¹⁾

---

¹⁾ Uvažuji-li nejjednodušší případ čtenáře, majícího za sebou pouze elementární kurz klasické logiky, představuji si, že při čtení kapitoly /1/, tj. historicko-kritického úvodu

Z četných odkazů lze záhy po započetí četby seznat, jak velkou měrou jsem byl při psaní ovlivněn pracemi německého matematika a filosofa Pirmina Stekeler-Weithofera. Opírá-li se velká část této knihy, zvláště ve vztahu k předkládanému pojetí logické konstituce a interpretace, přímo o Stekeler-Weithoferovy *Grundprobleme der Logik*, snad může být v její prospěch uvedeno, že se těmto tématům alespoň s ohledem na jejich výkladové ukotvení v systému Fregovy logiky věnuje v podstatně systematictější a uzavřenější podobě. Další, i když mnohem obecnější vliv přikládám konstruktivistické škole Paula Lorenzena, jehož otevřená mysl představuje po dlouhé době filosofického iracionalismu a vědeckého elitářství konečně projev zdravého intelektuálního optimismu, jenž po vzoru Kantovy kritické filosofie odmítá jakékoli sakrosanktum ezoterických nauk a všeobjímajících teorií a věří, že každý teoretický problém lze řešit na bázi dané společnou praktickou zkušeností.

Poděkování

Mému učiteli, prof. RNDr. Jaroslavu Peregrinovi, CSc., vděčí tato kniha jak za svůj samotný vznik, tak za výslednou podobu v tolika ohledech, že od jejich výčtu raději upustím, abych snad některý neopomenul. Martin Špalek a Tomáš Fürstzeller byli tak laskavi a průběžně korigovali jednotlivé části rukopisu. Zvláštní dík patří Martě Vlasákové, která pročetla výsledný rukopis celý a svojí pečlivostí přispěla k nápravě velkého množství věcných a stylistických nedostatků i vyložených chyb.

(jenž obecně nedoporučuji vynechávat, neboť obsahuje rozlišení, jež budou využita později), nahlédne do knihy, v níž je sylogistika vyložena z pozic moderní logiky a algebry tříd. Tomu poslouží nejlépe Quinovy *Methods of Logic* či Lorenzenova *Formale Logik*, které mohou zůstat po ruce i pro případ další četby. Paralelně s podkapitolou /3.1/ by mohly být čteny všechny tři studie Fregových *Logische Untersuchungen* a oba články titulu *Logik* z pozůstalosti, k podkapitole /3.2/ první část *Begriffsschrift* a články psané na její obhajobu a ke kapitole /4/ pak *Begriffsschrift* celá a navíc články *Funktion und Begriff* a *Über Begriff und Gegenstand*. Kapitoly /5/ se týká hlavně článek *Über Sinn und Bedeutung*, kapitoly /6/ *Die Grundlagen der Arithmetik*, kapitoly /7/ *Grundgesetze der Arithmetik* a vědecká korespondence s Russellem a Hilbertem. Ve všech případech se jedná o texty dostupné v anglických překladech. K orientačnímu, ale i systematickému studiu užitých pojmů z vyšších pater moderní formální logiky a metamatematiky se velmi dobře hodí Švejdarova monografie *Logika: neúplnost, složitost a nutnost*, z anglických knih potom Boolosova a Jeffreyho *Computability and Logic*, a to zejména pro důraz, který kladou na pojmy z teorie rekurze.

